



نام پدیدآورنده:  
مجتبیٰ صراطی گرگرے

سرشناسه: صراطی گرگری، مجتبی، ۱۳۶۹-  
عنوان و نام پدیدآور: آیین علم‌آموزی/ مجتبی صراطی گرگری. مشخصات نشر:  
قم: میراث ماندگار، ۱۴۰۲.

مشخصات ظاهری: ۱۷۵ ص، ۵/۲۱×۵/۱۴ س، ۴.  
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۱۴-۲۳۵-۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس.

موضوع: حوزه‌های علمیه -- ایران -- برنامه‌های درسی

Islamic theological seminaries -- Curricula -- Iran\*

یادگیری -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام

Learning -- Religious aspects -- Islam

دانش و دانش‌اندوزی اسلامی -- ایران

Islamic learning and scholarship -- Iran

طلاب -- ایران -- زندگی مذهبی

Islamic seminarians -- Iran -- Religious life

رده بندی کنگره: B۲۷۴

رده بندی دیویی: ۲۹۷۰۷۱

شماره کتابشناسی ملی: ۹۲۰۹۲۱۳

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

تاریخ درخواست: ۱۴۰۲/۰۸/۱۰

تاریخ پاسنگویی:

کد پیگیری: ۹۲۰۸۳۲۴

عنوان و نام پدیدآور: آیین علم‌آموزی/ مجتبی صراطی گرگری.

صفحه آرای: گروه طراحی جلوه

صفحات: ۱۷۵ ص

نوبت چاپ: چاپ اول، تابستان ۱۴۰۰

سال چاپ: ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۱۴-۲۳۵-۰۰

قیمت: ۱۲۰۰۰۰۰ ریال



## فهرست

مقدمه.....	۱۳
<b>فصل اول: حجیت سنت</b> .....	۱۵
نظریه اول: اشتباه بودن پیروی از سنت‌های گذشته.....	۱۷
نظریه دوم: تفصیل بین سنتها.....	۱۹
الف. سنت‌های ناکارآمد.....	۱۹
ب. سنت‌های کارآمد، با جایگزین بهتر.....	۱۹
ج. سنت‌های کارآمد، مستدل، مجرب و بی‌بدیل.....	۲۰
<b>فصل دوم: عوامل مؤثر و سنت‌های خوب حوزه در باب تعلیم</b> .....	۲۱
۱. نیت خالص.....	۲۳
۲. شروع کار با نام خداوند.....	۲۵
۳. توکل به خداوند متعال.....	۲۷
۴. ایجاد آمادگی قلبی برای استفاده بهتر از آیات و روایات.....	۲۹
مظاهر و آثار آمادگی قلبی.....	۳۲
۵. خدمت به والدین و مشمول دعای آنان شدن.....	۳۳
۶. نوافل، خصوصاً نماز شب.....	۳۵
آفت اشتغال به علم: گم‌رنگ شدن انس با خدا و معنویت.....	۳۶
مقابله با آفت اشتغال به علم.....	۳۷



۲. تلاش و علاقه ..... ۳۹
- الف. دانستن قدر فرصت جوانی ..... ۴۳
- ب. استفاده حداکثری از فرصتها و خصوصاً تعطیلات ..... ۴۳
- ج. راه تحصیل تلاش و علاقه ..... ۴۵
- اول: مقدم کردن درس بر همه امور، جز آنها که واجبترند ..... ۴۵
- دوم: تفکر در محبوبیت علم نزد خداوند و معصومان علیهم السلام ..... ۴۵
- سوم: مطالعه مطالب رغبت‌انگیز نسبت به علم، مثل روایات ..... ۴۶
- چهارم: دعا و تقاضا از خداوند ..... ۴۷
- پنجم: توجه به ثمرات و آثار تحصیل علم ..... ۴۸
- ششم: توجه به وظیفه‌ی تحصیل علم ..... ۵۰
- هفتم: توجه به دیده شدن نامه اعمال توسط حضرت حجت مکرم الله وجهه ..... ۵۰
- هشتم: توجه به اهمیت درس ..... ۵۱
۸. اطلب العلم من المهد الى اللحد ..... ۵۲
- استفاده از فرصت جوانی و پرهیز از اتلاف وقت ..... ۵۳
- نکته اول: وجوب کفایی تحصیل در حوزه و عدم احرار من به الکفایه در زمان ما ..... ۵۴
- نکته دوم: روش فعالیت علمی بدون خستگی ..... ۵۶
۹. تمرکز عمیق روی یک علم خاص و پرهیز از مطالعات تخصصی متعدد و هم‌زمان ..... ۵۸
- نکته اول: اهمیت فقه و نیاز سایر رشته‌ها به آن ..... ۵۹
- نکته دوم: تمرکز بر فقه و اصول در طول سال تحصیلی ..... ۵۹
- نکته سوم: منافات نداشتن تمرکز بر علوم اصلی با مطالعه جزئی علوم دیگر ..... ۶۰
۱۰. اتقان در تحصیل و تعلم ..... ۶۱
- نکته: راه ایجاد اتقان در تحصیل علم ..... ۶۲
۱۱. تفکر و تدبیر در مطالب و خارج شدن از حالت تقلید و قبول بدون دلیل ..... ۶۳
- مراد از فکر کردن ..... ۶۷
- نقش مطالعه در تفکر ..... ۶۷



- ۶۷ ..... راهکار اهل فکر شدن
- ۶۸ ..... وظیفه طلاب و اساتید در قبال سنت تفکر
- ۶۹ ..... ۱۲. دقیق و عمیق بودن
- ۷۱ ..... ۱۳. دانستن اهداف آموزشی مقاطع سطح و درس خارج
- ۷۲ ..... ۱۴. انتخاب موضوع و درس مجتهدپرور
- ۷۲ ..... نکته اول: ملاک درس‌های مجتهدپرور از جهت موضوع
- ۷۲ ..... ملاک اول: پختگی و بار علمی مناسب داشتن
- ۷۴ ..... برخی ابواب فقهی شاگردپرور
- ۷۴ ..... مطرح شدن مسائل مستحدثه در حوزه به شکل‌های مختلف
- ۷۵ ..... ملاک دوم: داشتن روایات متعارض فراوان و اِعمال قواعد
- ۷۵ ..... طهارت و بیع؛ دو باب فقهی شاگردپرور در مقطع خارج
- ۷۸ ..... نکته دوم: انواع درس خارج اصول از نظر مدت دوره
- ۷۸ ..... لزوم شرکت در درس خارج مجتهدپرور به مدت لازم
- ۷۹ ..... انواع دروس خارج به تناسب هدف از تحصیل
- ۸۰ ..... نوع اول: رسیدن به مراتب بالای اجتهاد
- ۸۰ ..... نوع دوم: رسیدن به اصل اجتهاد و مراتب پایین آن
- ۸۰ ..... نوع سوم: آماده شدن برای تبلیغ احکام و معارف اسلام
- ۸۱ ..... ۱۵. سنت‌های مربوط به استاد
- ۸۳ ..... ویژگی‌های استاد و ملاک انتخاب آن
- ۸۳ ..... ویژگی اول: صلاحیت علمی و خُبرویت محرز
- ۸۳ ..... نکته: سختگیری نکردن در میزان علمیت
- ۸۳ ..... ویژگی دوم: سلوک معنوی و روحیات استاد
- ۸۷ ..... ویژگی سوم: دقت و ژرف‌اندیشی استاد و اِعمال آن در تدریس
- ۸۸ ..... معنای دقت در فقه
- ۸۸ ..... ویژگی چهارم: شیوایی بیان



- ۸۸..... تقدّم ویژگی دقت نظر استاد بر شیوایی بیان او.....
- ۸۹..... ویژگی پنجم: سازگاری با ذوق و سلیقه طلبه.....
- ۸۹..... پرهیز از خودمحوری و جدایی زود هنگام از استاد.....
- ۹۴..... نکته: حدداستن شرکت در درس استاد برای مجتهد شدن.....
- ۹۵..... روش انتخاب استاد.....
- ۹۵..... مدت لازم برای شرکت در درس استاد برای انتخاب آن.....
- ۹۷..... انتخاب آزادانه استاد.....
- ۹۸..... دیدن مشارب مختلف.....
- ۱۰۰..... الف) چگونگی استفاده از مشارب مختلف.....
- ۱۰۰..... فرضیه اول: استفاده از مشارب مختلف، در طول هم.....
- ۱۰۱..... فرضیه دوم: استفاده از مشارب مختلف، در عرض هم.....
- ۱۰۱..... فرضیه سوم: نظر حق.....
- ۱۰۲..... ب) اقدامات لازم برای شرکت در دروس مختلف.....
- ۱۰۳..... ۱۶. پیش مطالعه و تفکر درباره مسائل، قبل از شرکت در درس.....
- ۱۰۷..... مراحل و نحوه پیش مطالعه.....
- ۱۰۷..... ۱. پیدا کردن آیات و روایات مرتبط.....
- ۱۰۷..... ۲. بررسی آیات و روایات.....
- ۱۰۷..... ۳. جمع بندی و اتخاذ نظر.....
- ۱۰۸..... ۴. مراجعه به کلمات علما برای اصلاح یا تثبیت نظر خود.....
- ۱۰۸..... ملاک انتخاب کتب برای مطالعه.....
- ۱۰۹..... ۵- جمع بندی آیات و روایات و کلام علما.....
- ۱۰۹..... مطالعه جامع الاطراف اقوال مختلف.....
- ۱۰۹..... انتخاب منابع مطالعاتی ساده تر در اوایل درس.....
- ۱۱۱..... شرکت در کلاس استاد راهنما.....
- ۱۱۱..... نحوه اجرای کلاس استاد راهنما.....



- ۱۱۱..... مباحثه قبل از کلاس
- ۱۱۳..... لزوم شرکت در یک درس فقه و یک درس اصول به طور کامل
- ۱۱۳..... ۱۷. سنت‌های مربوط به شرکت در درس
- ۱۱۴..... رعایت سکوت و انصات در تعلّم و آموزش
- ۱۱۶..... استماع
- ۱۱۸..... ۱۸. تقریر ابتدایی بعد از درس
- ۱۱۸..... دلایل اهمیت سنت تقریرنویسی
- ۱۲۱..... انواع تقریرات
- ۱۲۱..... تقریرات شفاهی
- ۱۲۲..... تقریرات کتبی
- ۱۲۲..... انواع تقریرات کتبی
- ۱۲۲..... الف. املا (تقریرنویسی غلط)
- ۱۳۱..... ۱۹. پس مطالعه
- ۱۳۲..... ۲۰. مباحثه
- ۱۳۴..... ویژگی‌های هم‌مباحث
- ۱۳۵..... تعداد هم‌بجشی‌ها
- ۱۳۵..... محتوای مباحثه
- ۱۳۵..... انواع مباحثه
- ۱۳۵..... مباحثه پیش از درس
- ۱۳۶..... مباحثه بعد از درس
- ۱۳۶..... روش مباحثه
- ۱۳۶..... روش مباحثه در مقطع سطح
- ۱۳۷..... روش مباحثه در مقطع خارج
- ۱۳۷..... تعیین شخص ارائه‌دهنده بحث با قرعه
- ۱۳۷..... مباحثه مطالب فراتر از سطح کلاس برای طلاب قوی‌تر

- ۱۳۸..... ۲۱. شرکت در کلاس استاد یاری تعمیقی.....
- ۱۳۹..... ۲۲. شرکت در گنده های علمی علما.....
- ۱۴۱..... ۲۳. استفاده از نسخ مطمئن.....
- ۱۴۲..... ۲۴. برگزیدن طریق احتیاط.....
- ۱۴۳..... ۲۵. اتخاذ نظر نهایی.....
- ۱۴۴..... اجتناب از زود فتوادادن.....
- ۱۴۵..... ۲۶. کتابت و تقریر نهایی.....
- ۱۴۷..... ۲۷. تجدید نظر در آرای خود.....
- ۱۴۸..... ۲۸. مرور درس ها و غفلت نکردن از ابواب دیگر.....
- ۱۴۹..... روش مرور کردن ابواب دیگر.....
- ۱۴۹..... مقدار عمق و توسعه مطالعات مروری.....
- ۱۵۰..... زمان مناسب برای مرور کردن ابواب دیگر.....
- ۱۵۰..... ۱. بخشی از شبانه روز در ایام درسی.....
- ۱۵۰..... ۲. در ایام تعطیلی (عید، شهادت، تابستان، یخچسبیه و جمعه).....
- ۱۵۲..... ۲۹. حفظ.....
- ۱۵۴..... انواع حفظ.....
- ۱۵۴..... الف. مکتوب کردن مطالب.....
- ۱۵۴..... ب. سپردن مطالب به حافظه.....
- ۱۵۴..... شیوه های حفظ ذهنی.....
- ۱۵۴..... ۱. به نظم در آوردن مسائل اصلی علوم.....
- ۱۵۷..... ۲. موجز کردن عبارات.....
- ۱۵۷..... وضعیت کنونی سنت حفظ.....
- ۱۵۸..... ثمره سنت حفظ کردن.....
- ۱۵۹..... لزوم بررسی تخصصی روش های حفظ.....
- ۱۶۰..... ۳۰. تدریس.....





## مقدمه

فعالیت حوزه‌های علمیه و بلکه همه مراکز علمی باید بر دو بخش متمرکز باشد: علم‌آموزی و تهذیب نفس (ارتقای معنوی). این مطلب را قرآن و سنت و نیز بزرگان علم بارها و بارها گوشزد فرموده‌اند: ﴿يُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ﴾ (آل عمران، ۱۶۴)؛ یعنی هم تزکیه لازم است و هم تعلیم کتاب.

هر دو بخش تعلیم کتاب و تزکیه ضوابط و قواعدی دارد. انسان باید آن ضوابط و قواعد را اعمال کند و نسبت به آنها متعهد باشد تا بتواند آن غایت را. که عبارت از تحصیل علم و تزکیه است. به دست آوردن<sup>۱</sup> چون به حسب حکمت الهی، موفقیت در هر کاری متوقف بر سلسله‌ای از امور است. خدای متعال توانایی دارد که بدون مقدمات آلی و ابزاری نیز موفقیت را عنایت و الهام بفرماید و راه‌ها را باز کند؛ اما حکمتش، جز در موارد اندک، به این تعلق گرفته است که ابتدا اسباب آن فراهم شود. بنابراین، ترقیات علمی و معنوی، هر دو وابسته به کوشش خود انسان است: ﴿لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾ (نجم، ۳۹).<sup>۲</sup> البته تلاش به تنهایی نیز کافی نیست؛ بلکه باید صحیح هم باشد تا به طور سریع و صحیح به نتیجه برسد.

۱. درس اخلاق استاد شب‌زنده‌دار رحمته‌الله، در تاریخ چهارشنبه ۲۶ شهریور ۱۳۹۳.

۲. درس خارج اصول استاد شب‌زنده‌دار رحمته‌الله، در سال ۱۳۹۱.



به همین دلیل، یکی از مباحثی که همیشه در حوزه وجود داشته است. در هر سه مقطع مقدمات و سطح و خارج. بحث سنت‌ها و روش‌های حوزه علمیه است. در اهمیت آن همین بس که گاه از محتوا نیز مهم‌تر است. برای مثال اگر روش تألیف کتاب یا تدریس مناسب نباشد، محتوای کتاب حتی اگر بهترین محتوا هم باشد، ثمر چندانی ندارد.

دامنه سنت‌هایی که در حوزه وجود دارد، بسیار وسیع است و شامل روش مباحثه، تدریس، انتخاب استاد، تقریرنویسی و... می‌شود. برای هر طلبه‌ای لازم است روش‌های حوزه را شناخته، صحت و سقم آنها را بداند و با بصیرت مسیر را ادامه دهد.

بحث دیگر این است که آیا اساساً سنت‌های حوزه قابل دفاع و اخذ هستند یا باید به روش‌های جدید روی آورد یا اینکه در نهایت، همان سنت‌های حوزه با کمی تغییر قابل استفاده‌اند. آیا سنت‌ها پشتوانه و حجیتی دارند؟

این نوشتار که حجیت سنت‌های علمی را تبیین و بررسی می‌کند، علاوه بر طلاب حوزه علمیه، قابل استفاده‌ی دانشجویان نیز بوده، می‌تواند موجبات رشد و ارتقای علمی هرچه بیشتر تمامی علم‌آموزان را فراهم آورد. مطالب پیش رو از فرمایشات حضرت آیت‌الله شهباز دارالافتاء استخراجه شده است که در طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۹ ضمن درس‌های خارج ایشان و خصوصاً در ابتدای سال‌های تحصیلی و افتتاحیه مدارس و نیز در چند جلسه مجزا در مشهد مقدس ارائه شده است.

باشد که طالبان راه سعادت را مفید افتد. آمین.